

1. INTRODUKTION

Förskolan är en skolform där vi ska lära barnen en mängd viktiga saker. Vi förskollärare ska försöka lära barnen om vad demokrati är, om vårt samhällsliv och vad jämställdhet är. Jag har funderat mycket över det här med jämställdhet och har många gånger också funderat över hur jag, som förskollärare, skulle kunna arbeta med just detta. För att kunna göra detta behövs kunskap över hur samhället idag ser ut och varför. I mina funderingar kom jag fram till en viktig sak; barnens leksaker. Leken är förskolans redskap för lärande. Barn lär sig alltså genom leken. Barnens verktyg för leken är leksaker och då måste leksakerna ha väldigt stor betydelse i detta sammanhang.

I detta examensarbete har jag riktat in mig på genus och leksaker. Jag tror att pojkar och flickors leksaker speglar vårt samhälle och köns respektive intressen och kanske framtida yrkesval. I min undersökning ville jag därför ta reda på om pojkar och flickor verkligen leker med olika slags leksaker och vad det beror på i så fall. Vidare har jag velat undersöka vad föräldrar köper till sina barn och om hur leksaksbranschens reklam i tv ser ut.

Jag har funderat mycket kring om det finns sådant som pojk- och flickleksaker idag. Är detta i så fall en produkt av samhällsstrukturen och ett socialt arv eller kan det möjligen vara biologiskt? Eller kan det bero på båda faktorerna? Mitt intresse växte ju mer jag funderade och resulterade i just detta examensarbete.

Syftet med arbetet är att tydliggöra skillnader och likheter mellan pojkars och flickors lek genom att studera deras leksaksval och vad dessa beror på. Denna

frågeställning samt att ge tips till förskollärare om hur vi kan arbeta med just pojkar och flickor och leksaker ur ett jämställdhetsperspektiv.

2. KUNSKAPSBAKGRUND

2:1 Arv eller miljö?

Hwang och Nilsson (1995) skriver om den fysiska skillnaden mellan pojkar och flickor. Redan vid befruktningen av kvinnans ägg bestäms könet. Det blir en pojke eller flicka beroende av vilken sorts spermie som befruktar ägget. Det finns två typer av spermier. Y-spermien som blir en pojke och X-spermien som blir en flicka. Ägget innehåller en X-kromosom och därför har pojkens könskromosom en XY-uppsättning, medan flickan har en XX-uppsättning. Detta resulterar i en manlig respektive kvinnlig kropp. Det här är så långt man kan se skillnader mellan könen på biologiskt vis.

Men vi vet alla att det är mer skillnad på pojkar och flickor än så och det har en mängd olika forskare, utvecklingspsykologer och studenter försökt att forska i. Vissa tror att skillnaderna först och främst beror på arv och andra tror att miljöns påverkan är viktigast.

Enligt Hägglund (1989) gjorde Erik Homburger Erikson i början på 40-talet en undersökning som handlade om pojkar och flickors lek. Han ställde upp ett antal leksaker på ett bord: en familj, poliser, en flygare, en indier, en munk, vilda och tama djur, möbler, bilar och en mängd klossar. Eriksson ville att barnen skulle bygga en påhittad scen ur en påhittad film. Han arbetade med ett barn i taget. Resultatet blev stora skillnader mellan pojkarnas och flickornas konstruktioner. Flickorna byggde lugna vardagsscener som handlade om hemmet och skolan. De använde mestadels djur, möbler och människor som var lugna och stod stilla. Pojkarna använde sig av vilda indianer, djur, bilar som var med om bilolyckor osv. De byggde höga hus och torn.

Erikson drog slutsatsen att flickor föredrog och ville leka med ”lugna saker” och var riktade mot den inre rymden, medan pojkar ville leka ”vilda saker” och var riktade mot den yttre rymden. Skillnaderna var, enligt Eriksson, medfödda och att konstruktionerna speglade skillnaderna mellan den manliga och kvinnliga kroppen. Eriksson betonar de medfödda skillnaderna hos pojkar och flickor men understryker dock att könsskillnader till stor del hänger ihop med kombinationer av biologiska, kulturella och psykologiska faktorer (aa).

De flesta moderna rön i genusforskningen är dock att den sociala miljön kan vara viktigast för hur vi beter oss som flickor och pojkar (Almqvist, 1991).

Enligt Graf, Helmadotter och Ruben (1991) brukar man skilja på primär och sekundär socialisation. Primär socialisation sker under den tidigaste barndomen och innefattar barnets familj. Barnet påverkas och tar in familjens värderingar, människosyn, attityder och könsrollsmönster. Dessa blir också barnets egna. Carlsson (1997) skriver att redan meddetsamma när barnet blivit fött beter vi oss olika mot det beroende av om det är en flicka eller pojke. Tonläge och ordval skiljer sig när vuxna talar till barnet. Graf m fl (1991) skriver att sekundär socialisation handlar om att den primärt socialiserade människan går ut och möter och påverkas av andra människor och miljöer. Detta kan vara vänner, lärare eller idoler.

2:2 Pojkar och flickors val av leksaker

Enligt Almquist (1991) har leksaker i alla tider varit uppdelade i flick- och pojkleksaker. Pojkleksakerna och flickleksakerna har alltid återspeglat könsroller i samhället. Gränserna har varit skarpare än nu, men är även nu fullt synliga.

Nelsson A och Nilsson M (2002) har skrivit om just detta i sin avhandling. De utgick ifrån att skillnaderna mellan pojkar och flickors leksaker är mindre i Sverige än till exempel USA. Men de fann att det var tvärt om. Man kunde kanske förväntat sig, med nutidens kunskap och inte så synligt stora skillnader i samhället mellan könen, att leksakerna inte skulle skilja sig så mycket mellan pojkar och flickor. Men det gjorde de i Nelssons och Nilssons undersökning.

Är våra föreställningar om vad som är maskulint eller feminint avgörande för barnens val av leksaker? Centrum för barnkulturforskning, Carlsson (1991) skriver att genom en undersökning, där kvinnor och män beskrev sig själva parallellt med observationer i beteenden i naturliga situationer, kom man fram till följande egenskaper som uppfattas som feminina respektive maskulina.

Feminina egenskaper:

Mjuk

Varm

Kärleksfull

Beroende

Inställd på samarbete

Känslig för andras behov

Ängslig

Maskulina egenskaper:

Kraftfull

Dominerande

Aggressiv

Oberoende

Tävlingsinriktad

Individualistisk

Själsäker

(Ur Centrum för barnkulturforskning, Carlsson (1991), sida 78)

Almqvist (1991) skriver att pojkar och flickor väljer ungefär samma slags leksaker under det första levnadsåret. Sen börjar leksakspreferenserna bli olika. Man tror att föräldrarna fostrar barnen att tycka om vissa leksaker, genom att föräldrars könsrollsattityder och vad de anser vara maskulint och feminint styr deras förväntningar på barns könsrolls beteende. Förväntningarna fungerar som ledtrådar till barnen, som lär sig vad flickor bör leka med och vad pojkar bör leka med.

Den generella uppfattningen om vad som är flickleksaker är, enligt Carlsson (1997) och Graf m fl (1991), t ex dockor, dockvagnar, ritmaterial, pärlor, hopprep och söta leksaksdjur. Den generella uppfattningen om vad som är pojkleksaker är t ex båtar, bilar, lego, klossar, svärd och pistoler. Enligt Almqvist (1991) kan könsneutrala leksaker t ex vara pussel och spel.

Enligt en undersökning som Almqvist (1991) skriver om fick barn välja fritt bland könsneutrala leksaker och könstereotypa leksaker till en kompis. Då det var nämnt att leksaken specifikt skulle vara till en pojke eller flicka valde barnen en typisk flick- eller pojkleksak. De bortsåg från de neutrala leksakerna helt.

Enligt Almqvist (1991) påverkas barns leksakspreferenser av fyra olika saker.

1. Föräldrar, släktingar
och andra vuxna bekanta	2. Skola/ förskola och
lärare
3. Leksaksbranschen	4. Lekkamraterna

Det största inflytandet tycks föräldrar, släktingar och andra vuxna bekanta ha. Därefter påverkar skolan/ förskolan där barnen vistas en stor del av sin tid.

Lärare har därför ett stort ansvar gällande styrning av barns val av leksaker. Som nummer tre kommer leksaksbranschen med tv-reklam, leksakskataloger och butikernas utbud. Minst påverkan verkar barnen få av sina lekkamrater eftersom de redan är på samma nivå av tidigare påverkan (aa).

2:3 Att som förskollärare arbeta med flickor och pojkar och leksaker

Almqvist (1991) menar att det är viktigt för barn att träna många olika rollbeteenden och att detta begränsas när leksakerna är ensidiga och könsstereotypa. Lekdeltagare, lekformer och leksaker skapar i samspel ramarna för leken. Därför leder en ensidig förekomst av könsstereotypa leksaker till könsstereotypa lekar. Varierande leksaker uppmuntrar till varierande lekar. Pojkleksaker och flickleksaker är så olika att de kan få betydelse för barnets kognitiva utveckling.

I Läroplanen för förskolan står det:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. (Läroplan för förskolan 1998, sida 8)

Läroplan för förskolan 1998 är skriven av Utbildningsdepartementet och är utgiven av skolverket. Det som står i läroplanen är alltså direktiv på regeringsnivå och skall följas i Sverige.

Förskolan Tittmyran i Gävle är en jämställdhetsförskola. Enligt Tittmyrans arbetsplan (2003) menar förskollärarna att det är viktigt att vara medveten om typiska könsmonster för att i sin tur kunna påverka barn åt jämställdhet.

I samspel med andra människor formas barns upplevelse av vad det innebär att vara flicka och pojke. I förskolan pågår denna köns- och genus-socialiserande process varje dag och varje stund. (Tittmyrans arbetsplan (2003), grön flik)

Tittmyran vill att alla barn oavsett kön ska ges samma möjligheter och de vill att barnen ska få förutsättningar att prova ett bredare register av möjliga roller och positioner. Detta kommer att påverka vad som anses som manligt och kvinnligt av barnen. Pedagogernas attityder och värderingar är viktiga eftersom de formar barns upplevelser av könsrolls beteende.

Angående leksaker arbetar de med att ge barnen ett rikare och bredare spektrum så att barnen kan välja utifrån sin egen vilja och intresse. Barnen blir dagligen indelade i olika grupper: pojk- respektive flickgrupp, blandade grupper och åldersindelade grupper. I flickgruppen utövar man aktiviteter som tränar sådant som pojkar brukar göra och i pojkgruppen utövar man aktiviteter som tränar sådant som flickor brukar göra (aa).

3. PRECISERAT PROBLEM

Jag har riktat in mig på tre frågeställningar som jag vill besvara i min undersökning.

- *Leker pojkar och flickor med olika typer av leksaker och i så fall varför?*
- *Väljer föräldrar och andra vuxna en viss typ av leksak till ett barn beroende av att det är en pojke eller flicka?*
- *Hur kan jag som förskollärare arbeta med barn när det gäller leksaker och jämställdhet?*

4. METODBESKRIVNING

För att få svar på mina frågeställningar använde jag mig av en undersökning i barngrupp, barnintervjuer, en reklamundersökning av tv-reklam för leksaker och en kundundersökning i en leksaksaffär.

4:1 Undersökning i barngrupp

Jag tog kontakt med en förskola och bad att få göra undersökningen där. Deras avdelning hade barn från ett till fem år gamla och jag valde att göra min undersökning på de äldre barnen. Min undersökning gjordes med fem barn, tre flickor och två pojkar. Barnen var tre till fem år gamla.

Jag valde att delta i undersökningen i den mån att jag satt med barnen i en grupp och pratade och ställde frågor. Mitt deltagande fick dock inte bli för aktivt, då jag ville att barnen och deras svar och handlingar inte alls skulle påverkas av mig.

Vi satt, två pojkar och tre flickor och jag, i en ring. Barnen var tre, fyra och fem år gamla. Jag hade med mig tio bilder på olika slags leksaker. Bilderna hade jag klippt ut från en aktuell leksakskatalog. Jag hade medvetet valt bilder på könsstereotypa leksaker. Bland dessa leksaker fanns det en leksak som kunde uppfattas som könsneutral.

- Två bilder av dockbebisar
- En robot
- En hulken
- En sjöjungfru

- En Bratz-docka: Flicka
- En Bratz-docka: Pojke *Könsneutral*
- En prinsessa
- En brandbil
- En Ninja Turtles docka

Nu fick barnen välja en leksak av dessa tio som de skulle vilja ha och leka med. De valde helt fritt utan påverkan av mig. Däremot kanske de påverkades av sina kamrater. Efter det att de har valt leksak pratade vi tillsammans om detta. Varför valde du denna leksak? Barnen fick lägga tillbaka bilderna igen. Nu bad jag barnen välja varsin leksak igen, men denna gång skulle de ge bort den i present till en kamrat av motsatt kön.

Jag hade tänkt mig att använda mig av tre pojkar och tre flickor i denna undersökning. En pojke blev dock sjuk just på undersökningdagen och kunde inte vara med. Detta externa bortfall av deltagare kunde ha bidragit till ett annat resultat än vad det blev nu. Men i pågående undersökning kunde jag notera att det ändå fanns en balans mellan de olika könen i rummet.

I momentet då pojkarna och flickorna skulle välja leksak till varandra baserade de sitt val på vad kompiserna hade valt till sig själv innan. Syftet med momentet var att klargöra vad barnen tyckte att flickor respektive pojkar skulle leka med, men jag kunde inte utläsa detta helt ur undersökningen. Jag kunde dock på annat vis, genom den könsneutrala leksaken, utläsa en del ändå. Barnen var olika gamla. Detta kan påverka resultatet.

4:2 Barnintervjuer

Efter undersökningen i barngruppen där pojkarna och flickorna hade suttit tillsammans, valde jag att göra barnintervjuerna med samma barn. Min tanke var att barnen först skulle få välja leksak helt spontant utan att behöva använda ord eller någon större tanke bakom, för att sedan få tänka efter på vad de verkligen tyckte genom intervjun. Jag valde att intervjua pojkarna för sig och flickorna för sig. Anledningen till detta var att jag ville se hur flickorna respektive pojkarna svarade när de var tillsammans med andra barn av samma kön. Jag ville se om de påverkades av varandra eller inte.

Intervjufrågorna:

- *Leker pojkar och flickor med olika leksaker?*
- *Vad leker flickor med?*
- *Vad leker pojkar med?*
- *Skulle pojkar kunna leka med "flickleksaker"?*
- *Skulle flickor kunna leka med "pojkleksaker"?*
- *Vad är din favoritleksak?*

Även här hade jag tänkt mig att det skulle vara tre pojkar och tre flickor med på intervjuerna. Barnen var olika gamla. Detta kan påverka resultatet.

4:3 Reklamundersökning

Eftersom jag i min kunskapsbakgrund funnit att leksaksbranschen i allra högsta grad har ansvar för vad dagens pojkar och flickor leker med för leksaker, beslutade jag mig för att göra en undersökning om tv-reklam för leksaker. Mellan klockan sju och tio en lördagsmorgon spelade jag in leksaksreklam som sändes på en känd kabeltv-kanal. Denna kabeltv-kanal har de flesta hushåll i Sverige.

Jag spelade in dessa tre timmarna och tittade i efterhand på varje inslag. Det jag tittade efter var:

- 1. Vad det var för en leksak.*
- 2. Om reklamen verkade riktad mot bara pojkar, bara flickor eller både och.*
- 3. Vilka barn som är med i reklamen. Pojkar, flickor eller både och.*
- 4. Vilken röst som presenterade reklamen. Manlig eller kvinnlig röst.*
- 5. Hur många gånger reklamen sändes under dessa timmar.*

4:4 Kundundersökning i leksaksaffär

Det är ju föräldrar, släktingar och bekanta som köper leksaker till barnen. Vad de köper för leksaker är enligt min kunskapsbakgrund avgörande för vad barnet i slutändan själv vill leka med. Därför kändes det viktigt att göra en undersökning i en leksaksaffär.

Jag valde en leksaksaffär som ingick i en stor leksaksbutikskedja, tog kontakt med butiksansvarige och frågade om jag kunde få göra min undersökning. Detta gick bra. Jag ställde mig utanför affären och när kunderna var på väg ut passade jag på att ställa följande frågor:

- 1. Vad har du köpt?*
- 2. Har du köpt det till en pojke eller flicka?*

Jag frågade femtio slumpmässigt utvalda kunder. Detta tyckte jag var ett lämpligt antal för att få en bra statistik.

De flesta kunder var hjälpsamma och svarade på mina frågor, men det fanns de som hade bråttom och inte hann stanna och svara. Detta externa bortfall kan ha påverkat resultatet.

5. RESULTATBESKRIVNING

5:1 Leker pojkar och flickor med olika typer av leksaker och i så fall varför?

Efter att ha läst en mängd litteratur som handlade om att pojkar och flickor leker med olika typer av leksaker, ville jag ta reda på hur det såg ut i verkligheten. Jag valde att göra en undersökning och lite barnintervjuer på en förskola. Barnen var tre till fem år gamla och i undersökningen och intervjuerna deltog tre flickor och två pojkar.

5:1:1 Undersökning i barngrupp

Jag hade klippt ut bilder på leksaker ur en leksakskatalog och ville att barnen skulle välja var sin. Leksakerna på bilderna var könsstereotypa och endast en av dem kunde räknas till könsneutral.

- Två bilder av dockbebisar
- En robot
- En hulken
- En sjöjungfru
- En Bratz-docka: Flicka
- En Bratz-docka: Pojke
- En prinsessa
- En brandbil
- En Ninja Turtles docka

Könsneutral

Två flickor och en pojke valde typiskt könsstereotypa leksaker. När jag frågade flickorna varför de hade valt den leksaken de hade valt svarade de att leksaken

var fin. När jag frågade pojken varför han hade valt just sin leksak svarade han att den var cool.

En flicka valde en typisk pojkleksak och en pojke valde en typisk flickleksak. Pojken valde en babydocka. När jag frågade honom varför svarade han att den var fin och bra att leka med. Flickan valde en robot. Anledningen till detta var att roboten var tuffast.

Nu hade barnen fått välja spontant och utan synlig påverkan av sina kamrater. Alltså tre av fem barn valde leksaker som var könsstereotypa för dem. Två av fem valde annat. De som valde typiska pojkleksaker verkade gilla tuffa, coola leksaker och de som valde typiska flickleksaker verkade ha tycke för fina leksaker.

I denna del av undersökningen valde de flesta flickor en typisk flickleksak. En av två pojkar, det vill säga hälften, valde en typisk pojkleksak. Resultatet blev att de flesta av barnen valde leksaker som var bundna till deras eget kön. Men två av fem barn, alltså nästan hälften, valde en leksak som var bunden till motsatt kön.

Ingen av barnen var intresserade av att välja den könsneutrala leksaken.

Nu ville jag att barnen skulle lägga tillbaka bilderna för att istället välja en leksak till en kompis av motsatt kön. Här valde barnen nästan uteslutande efter vad de hade sett att kompiserna själva hade valt innan. De ville ge bort en leksak som kompiserna ville ha. Barnen pekade också på leksaken de ville ha och den som skulle välja blev påverkad av detta.

I denna delen av undersökningen ville jag se vad barnen ville att en kamrat av motsatt kön skulle leka med. Här fick jag tyvärr inget korrekt resultat, eftersom kompisens önskemål blev tydliga.

Inte heller här fångade den könsneutrala leksaken barnens intresse.

5:1:2 Intervjuer

Direkt efter undersökningen i barngrupp var det dags för att intervjua dessa barn. Jag valde att intervjua pojkarna för sig och flickorna för sig, eftersom jag ville se om barn av samma kön påverkade varandras svar.

Intervju med pojkarna:

1. Leker pojkar och flickor med olika leksaker?

Här svarade båda pojkarna att flickorna kanske lekte med samma leksaker. De var osäkra. Ibland lekte flickor med samma saker som pojkar.

2. Vad leker flickor med?

Samma pojke som i undersökningen valt en pojkleksak (vi kan kalla honom Filip) svarade att tjejer leker med tjejleksaker. Som dockor, bebisar och Barbie. Den andra pojken svarade inte på frågan.

3. Vad leker pojkar med?

Här båda pojkarna att pojkar leker med bilar, lego och robotar.

4. Skulle pojkar kunna leka med "flickleksaker"?

Här svarar Filip att han kan ibland leka med dockor, men då är det Actionmandockor. Han verkar veta att ordet docka tillhör flickleksaker, men att Actionman tillhör pojksleksaker. Samma pojke som valt en typisk flickleksak av bilderna i undersökningen, vi kan kalla honom Henrik, svarar att han tror att pojkar kan leka med dockor. Han vidareutvecklar inte detta och säger heller inte att det bör vara en speciell typ av docka.

5. Skulle flickor kunna leka med "pojksleksaker"?

Båda pojkarna svarar att flickor kan leka med pojksleksaker ibland.

6. Vad är din favoritleksak?

Här svarar Henrik att dockor är hans favoritleksak. Filip svarar att allt utom tjejpgrejor är hans favoriter. Fast han har ju en Actionmandocka.

För att resultatet ska bli korrekt i denna intervju, måste man veta att Henrik är yngre än Filip och att detta kan påverka.

I frågan om flickor kan leka med pojksleksaker verkar pojkarna inte tycka att det är något konstigt om flickorna gör det.

Däremot är de emot att pojkar kan leka med flickleksaker. Filip verkar känna detta starkare än Henrik. Henrik valde förut en docka bland bilderna och verkar tycka om dockor. Men spontaniteten i undersökningen som skedde i barngrupp verkar inte finnas i intervjun. Här får barnen tänka efter på vad de ska säga och kanske bli påverkade av kompisarna/ kompiserna. I detta fallet verkar påverkan

från kompiserna råda. När Filip säger att han leker med Actiondockor, passar Henrik på att säga att han också leker med dockor. Men han specificerar sig inte som Filip gör. Här är Henrik, som tidigare talade varmt om bebisdockor, tyst och låter Filip prata mest.

Både Henrik och Filip verkar medveten om att dockor är flickleksaker. Filip understryker sitt ogillande för egen del till bebisdockor genom att poängtera att det är en Actionmandocka han gillar att leka med.

Intervju med flickorna:

1. Leker pojkar och flickor med olika leksaker?

Här är alla flickorna eniga om ett ja.

2. Vad leker flickorna med?

Även flickorna hänvisar till vad de själva leker med. En av de flickor som valde en typisk flickleksak i undersökningen, vi kan kalla henne Johanna, svarade Bratzdockor. Fia som valde en typisk pojkleksak i undersökningen svarade bilar. Carin som valde en tjejleksak i undersökningen svarade klossar.

3. Vad leker pojkar med?

Här svarar Johanna att pojkar leker med blå saker och blå kläder. Hon syftar antagligen på utklädningskläderna. Fia svarar att pojkar leker med killsaker som till exempel bilar. Detta var vad hon själv leker med enligt föregående svar. Carin svarar att pojkarna är i byggrummet och leker med klossar. Carin lekte själv med klossar enligt föregående svar.

4. *Skulle pojkar kunna leka med flickleksaker?*

Alla svarar nej på denna frågan.

5. *Skulle flickor kunna leka med pojkleksaker?*

Här svarar flickorna nej. Detta trots att två av flickorna i tidigare svar har definierat pojkleksaker och dessutom sagt att de leker med de typerna av leksaker.

6. *Vad är din favoritleksak?*

Här svarar samtliga flickor flickstereotypa leksaker.

Det verkar som att när flickorna oreflekterat ska svara på vad flickor leker med, kan svaret bli pojkstereotypa leksaker. Men när orden pojk- och flickleksaker presenteras ändras uppfattningen. Då leker flickorna bara med flickleksaker och pojkarna med pojkleksaker.

Intervju med pojkarna respektive flickorna:

I verkligheten verkar det vara så att förskolebarnen, som jag har intervjuat, vill leka med både pojkleksaker och flickleksaker. Men när frågan ställs om vad flickor respektive pojkar bör leka med ändras uppfattningen. Då är det i pojkarnas fall klart att pojkar ska leka med pojkleksaker. Flickor kan leka med pojkleksaker enligt pojkarna. Flickorna svarade att flickor ska leka med flickleksaker och pojkar ska leka med pojkleksaker.

Enligt min undersökning verkar det vara så att pojkar och flickor ofta vill leka med olika typer av leksaker, men ändå väljer en könsstereotyp leksak, som är bunden till det egna könet. Varför är det så? I min kunskapsbakgrund skrev jag om de fyra hörnstenarna som enligt Almqvist (1991) var avgörande för barnets leksakspreferenser: Föräldrar och andra vuxna bekanta, skola och lärare, leksaksbranschen och lekkamraterna. Att barnen hade en viss påverkan av varandra har jag sett i mina intervjuer med pojkarna. Nu tänkte jag gå in på leksaksbranschen.

5:1:3 Tv-reklam

Jag har tittat på tv-reklam för leksaker som riktar sig till föräldrar och barn. Undersökningen gjordes under tre timmar en lördagsmorgon då det är barnprogram på tv. Reklamen sändes på en kabeltv-kanal som de flesta hushåll i Sverige har och jag tittade mellan sju och tio på förmiddagen.

Jag spelade in dessa tre timmar och tittade i efterhand på varje reklam. Det jag tittade efter var:

- 1. Vad det var för en leksak.*
- 2. Om reklamen verkar riktad mot bara pojkar, bara flickor eller både och.*
- 3. Vilka barn som är med i reklamen. Pojkar, flickor eller både och.*
- 4. Vilken röst som presenterade reklamen. Manlig eller kvinnlig röst.*
- 5. Hur många gånger reklamen sändes under dessa timmarna.*

Nummerna i listan ovan har jag använt som rubriker i tabellen.

Resultatet blev:

1.	2.	3.	4.	5.
Bilar med bilbana	P	Pojkar leker.	Manlig röst	1 ggr
Radiostyrd bil		Barn i hjälmar, man ser inte om det är pojkar eller flickor.	Manlig röst	5 ggr
Kareokemaskin	F	Flickor leker.	Kvinnlig röst	3 ggr
My little pony	F		Kvinnlig röst	3 ggr
Sällskapsspel: Squar seven. Ett spel där deltagarna jagar och skjuter varandra	P	Pojkar leker.	Manlig röst.	2 ggr
Lego	P	Pojkar leker	Manlig röst.	18 ggr
Babydocka: Babyborn	F	Flickor leker	Kvinnlig röst.	2 ggr
Pärlor	F	Flickor leker	Kvinnlig röst	6 ggr
Actionmandocka	p		Manlig röst	3 ggr
Tågkana	p	En vuxen man och två pojkar leker.	Kvinnlig röst.	3 ggr
Bil med bilbana: Hotweels	p	Pojkar leker.	Manlig röst.	2 ggr
Docka: Nelly (ungefär som Barbie)	F	En flicka leker.	Kvinnlig röst.	4 ggr
Brandbil	P	Pojkar leker.	Manlig röst.	4 ggr
Barnfilmer				2ggr
Sjörövarskepp	P	Pojkar leker	Manlig röst	1 gång
Sjörövarskepp: Disneys Peter Pan	P	Pojkar leker		1 gång
Barnfilm och leksak: Ninja Turtles	P	En pojke är med i reklamen.	Manlig röst.	1 gång
Sällskapsspel: Barnmonopol		En tecknad pojke och en tecknad flicka är med i reklamen.	Manlig röst.	1 gång
Playmobil			Manlig röst.	4 ggr

Barnfilm: Om robotar			Manlig röst.	2 ggr
Rit och målaraker: Nalle Phu		En flicka och en pojke leker.		3 ggr
Gosedjur: Apa		Pojkar och flickor leker.	Kvinnlig röst.	4 ggr
Gosedjur: Hund som kan röra sig.		Pojkar och flickor leker.	Kvinnlig röst.	5 ggr
Musik: Hits for kids.				1 gång
Docka: Ariel (sjöjungfru)	F	Flickor leker.	Kvinnlig röst	2 ggr
Glassmaskin för barn.		Flickor och pojkar är med i reklamen	Kvinnlig röst.	1 gång
Barbiedocka	F	Flickor leker	Kvinnlig röst	1 gång
Riddarslott	P	Pojkar leker		1 gång
Järnväg			Manlig	4 ggr
Docka: Spindelmannen	P	En pojke leker	Manlig röst.	1 gång
Docka: Baby	F	En flicka leker	Kvinnlig röst.	1 gång

Antal leksaker: 31 st

Antal leksaker som var speciellt riktade till ett visst kön. 20 st

Antal leksaker som var riktade till båda könen 11 st

Här kunde jag tydligt se att de flesta reklamfilmer som handlade om leksaker var riktade till antingen en pojke eller flicka. Jag ansåg att en reklam kunde kallas för könsstereotyp om det bara förekom ett kön i reklamen, presentationsröst och deltagare. I reklam för t ex dockor var det alltid en kvinnoröst som presenterade reklamen och alltid flickor som lekte. I reklam för t ex bilar var det en mansröst som presenterade reklamen och pojkar som lekte i den. Budskapet är tydligt.

Pojkar ska leka med bilar, Actionmandockor, actionspel, lego och

Spindelmannen, medan flickor ska leka med Barbie, pärlor och babydockor. De könsneutrala leksakerna som det gjordes reklam för var leksaker som sällskapsspel, gosedjur, vissa filmer och musik.

I genomsnitt sändes varje reklam under dessa tre timmar 2,87 gånger. Reklamen för pojkleksakerna sändes i genomsnitt 3,45 gånger och reklamen för flickleksaker sändes i genomsnitt 2,75 gånger. Att pojkleksakernas snitt var högre beror till större delen av reklamen för lego som sändes 18 gånger.

5:2 Väljer föräldrar och andra vuxna en viss typ av leksak till ett barn beroende av att det är en pojke eller flicka?

Den viktigaste hörnstenen bland de fyra enligt Almqvist (1991) är föräldrarna och andra vuxna bekanta. Dessa anses påverka barns leksakspreferenser allra mest.

Jag valde att göra en kundundersökning i en leksaksaffär. Leksaksaffären ägs av en stor och känd butikskedja. När kunderna kom ut ur butiken passade jag på att ställa följande frågor. Jag frågade femtio slumpmässigt utvalda kunder.

1. Vad har du köpt?

2. Har du köpt det till en pojke eller flicka?

I listan nedan har jag valt att markera pojkstereotypa leksaker med POJK och flickstereotypa leksaker med FLICK.

Till flickor köpte man:

<u>Leksak</u>	<u>Könsstereotyp</u>
• Docktält	FLICK
• Spis	FLICK
• Spargris	
• Bratzdocka	FLICK
• Pekbok i tyg	
• Lego	POJK
• Keyboard	
• Playmobil	POJK

- Gosedjur: kanin
- Marcooliospel
- Gosedjur: orm
- Kassaskåp
- Alarmklocka
- McDonald's leksak
- Boxboll med boxhandskar POJK
- Hopprep FLICK
- Prinsesskrona FLICK
- Bratzdocka FLICK
- Twisterspel
- Bondgård
- Bilbana POJK
- Mobiltelefon
- Kassaapparat

Till pojkar köpte man:

<u>Leksak</u>	<u>Könsstereotyp</u>
• Bob the builder docka	POJK
• Riddare	POJK
• Bamsesaga	
• Bil	POJK
• Bil	POJK
• Svärd	POJK
• Spindelmandräkt	POJK
• Spis	FLICK

- Kassaskåp
- Klossar
- Spel: Vem där?
- Box boll med boxhandskar POJK
- Ryggsäck
- Verktygslåda POJK
- Simfötter och simglasögon
- Lego POJK
- Motorcykel POJK
- Polisplaymobil POJK
- Spidermanspel POJK
- Trivial Pursuit
- Bollspel POJK
- Lego POJK
- Badanka
- Piltavla POJK
- Gosedjur: apa
- Chokladtomtar
- Bilbana POJK

Bland leksakerna som köptes till flickor var de flesta könsneutrala. Endast 6 av 23 leksaker som köptes till flickor var typiska flickleksaker. Fyra kunder köpte en leksak till en flicka som var en typisk pojkleksak.

Bland leksakerna som köptes till pojkar dominerade de typiska pojkleksakerna. Endast en kund köpte en typisk flickleksaker till en pojke.

5:3 Hur kan jag som förskollärare arbeta med barn när det gäller leksaker och jämställdhet?

John C & Von Sabljar P (2003) menar att det finns mycket att göra och många sätt att arbeta med barn och jämställdhet bland annat med leksaker och annat lekmaterial. Dessa författare understryker hur viktigt detta är för individen och för vårt samhälle. I förskolan, precis som i övriga samhället, tränas flickor och pojkar att utveckla traditionella roller och egenskaper. Man förstärker det barnen redan är bra på. I detta ligger en stor fara. Har vi inte tränats i vidare roller kommer samhället antagligen aldrig förändras till absolut jämställdhet.

Forskarna Nelsson A och Nilsson M (2002) har skrivit detta i sin avhandling:

”Leksaker kan ses som en informationsbärare och säger något om den värld som blir tillgänglig för barn genom leksaker, som vuxna producerar och konsumerar”

(Nelsson A och Nilsson M, 2002)

John C & Von Sabljar (2003) ger exempel på saker att tänka på vid jämställdhetspedagogik: kompensatorisk träning, att vara en förebild, att stärka allas självkänsla och delade grupper (pojkar och flickor).

Kompensatorisk träning:

Ge beröm och uppmärksamhet till barnen! (t ex)

<u>Flickor</u>	<u>Pojkar</u>
För styrka	För hjälpsamhet
Mod	omtänksamhet
Tuffhet	
Intelligens	

Tala med barnen om:

Flickor

Pojkar

Material, konstruktion

Omsorgsfrågor

Uppmuntra! (t ex)

Flickor

Pojkar

Till fysiska utmaningar

Till att samtala

Till att höras och synas

Visa känslor

Till att testa och våga

Skriva dikter

Bygga högt och högre

Till att samarbeta

Till att tävla och kämpa

Till närhet (t ex genom massage)

Till att ta plats och skrika!

Träna språket genom att låta flickorna argumentera och debattera medan pojkarna kan skriva mycket och reflektera, kanske i dagboksform.

Låt pojkarna få ha pappadagar i dockvrån där de blir uppmuntrade till att leka pappa, mamma, barn. Låt pojkarna få hjälpa till på förskolan!

När man talar om kompensatorisk träning kan det ibland upplevas som orättvist att barnen får göra olika saker. Diskutera med barnen om att rättvisa är att var och en får vad den behöver. Flickor och pojkar kan behöva olika saker beroende på att de inte i övrigt får samma slags träning.

Förebilder:

Observera andra pedagoger på din förskola och be dem observera dig! Hur talar jag till pojkar och flickor?

Se till att alla barn får lika mycket taltid.

Beröm flickorna inför pojkarna och tvärtom.

Läs sagor med förebilder som bryter mot traditionella könsmonster.

Vänd er i första hand till pappan om ett barn blir sjukt.

Se till att det finns alla sorters utklädningskläder! Inte bara prinsesskläder och högklackade skor.

Att arbeta med jämställdhet och leksaker:

Be barnen att samla leksakskataloger och egna önskelistor. Prata med barnen om leksakerna.

Exempel på diskussioner:

- Finns det leksaker som är speciellt riktade till flickor respektive pojkar?
Vilka är dom i så fall?
- Vad ska man lära sig av dem?
- Vilka färger riktar sig till pojkar respektive flickor?
- Är det bra att det finns pojk- och flickleksaker? Varför då? Varför inte?

Exempel på vad vi vuxna kan göra:

Pedagogerna på förskolan kan skriva till tv-kanalen eller till redaktionen vars artiklar (genom reklam eller annat) de ogillar. Tala om vad ni ogillar och varför.

Kom gemensamt överens att inte köpa artiklar vars marknadsföring ni inte gillar.
Tala om det för tillverkaren (aa).

6. DISKUSSION

I vårt svenska samhälle, år 2003, tror jag att det är viktigt att vi alla är medvetna om vad jämställdhet är och vad det innebär. Enligt de flesta bör kvinnor och män vara jämställda på arbetsmarknaden, i hemmet och i det övriga samhället. Allt fler människor anser också att vi bör uppfostra våra barn ur ett jämställdhetsperspektiv för att i framtiden förändra samhället ytterligare. Men hur fungerar det i praktiken? Enligt Nelsson A och Nilsson M (2002) är barns leksaker en spegelbild av hur samhället egentligen ser ut. Därför var det verkligen intressant att få skriva om detta ämne. Jag ville ta reda på om barn fortfarande leker med könstypiska leksaker trots att vi lever i ett ”jämställt samhälle”. Får alla barn oavsett kön samma möjligheter till att utveckla sin lek och därmed sina färdigheter? Jag har försökt att ta reda på detta på olika sätt och är nöjd med omfattningen av resultatet. Detta resultat anser jag vara väldigt viktigt för att jag som förskollärare på bästa sätt ska kunna arbeta med pojkar och flickor och leksaker i förskolan.

Mina resultat har jag kommit fram till genom litteratur, undersökning i barngrupp, en tv-reklamundersökning och en kundundersökning i en leksaksaffär.

Jag kom fram till att pojkar och flickor oftast leker med olika typer av leksaker. Anledningen till detta tycks vara vad föräldrarna och andra vuxna förmedlar och köper till barn, vad skolan och lärarna ger för budskap, vad leksaksbranschen förmedlar och hur stor påverkan barnens lekkamrater har.

Att föräldrar omedvetet förmedlar en bild till barnet om vad som anses vara maskulint och feminint är sedan länge känt. Om föräldrarna tycker att t ex fart

och fläkt, aggressivitet och tävlingsinriktning är ett maskulint drag, blir leksaker där dessa egenskaper främjas ett självklart val till en pojke. Och om föräldrarna tycker att flickor ska vara t ex mjuka och omhändertagande, kanske man till en flicka väljer en leksak som tränar dessa egenskaper.

I min undersökning där jag frågade kunder i en leksaksaffär om vad de hade köpt och om det var till en pojke eller flicka fick jag dock ett resultat som jag inte riktigt hade räknat med. De flesta leksakerna till en flicka var könsneutrala. Jag trodde, på grund av det jag läst i min kunskapsbakgrund, att det skulle handlas mer stereotypa leksaker till en flicka. Däremot var de flesta leksakerna som köptes till en pojke typiska pojkleksaker. Här kan jag utläsa en mer jämställd utveckling hos flickorna än hos pojkarna.

Men mest förvånad blev jag i min undersökning om tv-reklam. Här förmedlades det stereotyper till pojkar och flickor i en stor kvantitet. Jag gjorde undersökningen under tre timmar en lördagsmorgon då jag antog att flest barn tittade på tv. Att reklam påverkar människan är ett erkänt faktum och att barnen blir påverkade av denna könsstereotypa reklam verkar därför vara troligt. Under dessa tre timmar sändes nästan ingen könsneutral reklam alls.

I undersökningen i barngrupp och i barnintervjuerna fick jag en chans att prata med barnen själva om flickor och pojkar och leksaker. Här var det svårt att dra några riktiga slutsatser eftersom jag endast intervjuade fem barn. Men när jag hade suttit och pratat med barnen förstod jag två saker. Barnen visste precis vad som var pojkleksaker och flickleksaker. Men om de fick välja fritt utan att orden pojkleksak eller flickleksaker nämndes, kunde de välja en leksak som inte var bunden till deras eget kön. När genus orden för leksakerna nämndes blev det nästan fult att välja något annat än en könsstereotyp leksak. Har dessa barn blivit matade med information från vuxna, tv-reklam, lärare eller kompisar om att

flickor leker med flicksaker och pojkar med pojksaker? Eller kan det vara biologiskt?

Jag tror att den sociala faktorn är störst. Det är möjligt att det någonstans finns en genetisk skillnad som gör att pojkar tycker om bilar och att flickor tycker om dockor, men den verkar vara obetydlig.

Förskolan/ skolan och dess lärare verkar ha en tydlig påverkan på barns leksakspreferenser. Därför är det viktigt att lärare arbetar medvetet med barns leksaker. Jag har i mitt arbete skrivit ner några arbetsmetoder som verkar bra.

Fortsatt hade det varit intressant att ta reda på om pojkar och flickors val av leksaker påverkar deras intresseområden, framtida yrkesval och jämställdhetsvärderingar. Dessa verkar som intressanta och viktiga framtida forskningsområden.

Jag tror att jag i mitt blivande yrke som förskollärare får stor nytta av detta arbete och jag hoppas att även andra får det.

LITTERATURFÖRTECKNING

Almqvist B. (1991). *Barn och leksaker*. Lund: Studentlitteratur

Carlsson M. (1997). *Flickors och pojkars lek och personalens syn på lek* (examensarbete 10p). Malmö; Lärarutbildningen, Malmö Högskola, Barn och ungdomspedagogisk utbildning

Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet. (1991), *Flickor och pojkar, om verkliga och överkliga skillnader*. Stockholm: Stockholms universitet

Graf J & Helmadotter A-M & Ruben S. (1991). *Visst är det skillnad*. Malmö: Almqvist & Wiksell Förlag AB

Hwang P & Nilsson B. (1995). *Utvecklingspsykologi; från foster till vuxen*. Stockholm: Natur och Kultur

Hägglund K. (1989). *Lek-teorier*. Arlöv: Esselte Studium AB

John C & Von Sabljar P. (2003). *Elfte steget-vägen dit*. Stehag: Gondolin

Nelsson A & Nilsson M. (2002), *Det massiva barnrummet; teoretiska och empiriska studier av leksaker* (avhandling). Malmö; Lärarutbildningen, Malmö Högskola

Patel R & Davidsson B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur

Rubinstein Reich L & Wesén B. (1986). *Observera mera*. Lund:
Studentlitteratur

Tittmyrans personal. (2003). *Tittmyrans arbetsplan*. Gävle: Gävle kommun

Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: CE
Fritzes AB